

Narcís Oller i la violència

Narcís Oller va néixer a Valls el 1846 i va morir a Barcelona el 1930.

Advocat i escriptor, es va avançar al seu temps amb obres com 'La bufetada'

El conte de Narcís Oller, *La bufetada*, que va aparèixer en el recull de peces curtes *De tots colors* l'any 1888, és un retrat molt acurat de diversos episodis de violència sobre la dona que podem portar fins a la nostra més recent actualitat. Les expressions "violència sobre la dona, domèstica i de gènere", o les de "maltractament en l'àmbit familiar o de la llar" són conceptes que no existien de cap manera en l'època que va viure Narcís Oller (1846-1930), són fruit de les noves tendències de política criminal dels legisladors contemporanis dels anys 80 del segle XX.

A Catalunya, la llei 5/2008, del 24 d'abril del dret de les dones a eradicar la violència masclista defineix aquests conceptes i els encabeix en el marc de la lluita de les institucions del govern català per prevenir i eliminar les conductes lesives dels homes en contra de la integritat física i psíquica de les dones, fruit de desigualtats i masclisme atàvics. A l'Estat espanyol també hi ha una llei d'aquestes característiques, tot i que amb instruments legals punitius específics, ja que és la legislació espanyola la que té competències exclusives en dret penal. No hi havia aquesta voluntat de protegir la dona el 1888, quan Narcís Oller escriu aquest conte. La societat d'aleshores la considerava en un cert sentit com una propietat del seu espòs, que era qui dirigia els destins de la llar i del conjunt de la família, a nivell personal i patrimonial. Sense oblidar la influència de l'Església, que regia les ànimes i la moral, sota la directa i influent inspiració de la doctrina de Sant Pau. Allò de "dones, sigueu submises als marits, com convé en el Senyor" (carta de Sant Pau als cristians de Coloses). No oblidem tampoc que el fundador dels claretians, l'influent sacerdot Antoni Maria Claret, en el seu llibre *Camí recte i segur per arribar al cel* (1846), que tingué 185 edicions i, per tant, va ser un autèntic best-seller del seu temps, defensà fermament el paper de la dona com a serventa del marit.

El Codi Penal vigent, del 1995, que ha sofert diferents reformes parcials, recull

nia en adulteri la seva dona i la matava a ella o a l'adúlter o els causava lesions greus seria castigat només amb la pena de desherrament. I quedava exempt de pena si els causava lesions més lleus. És claríssim el grau dispar de protecció penal que tenia la dona en comparació amb la de l'home.

No sabem del cert si el que narra *La bufetada* és un cas real, però Narcís Oller havia estat procurador dels tribunals i devia haver conegut assumptes que s'instruïen i es jutjaven en els tribunals de justícia. Oller parteix de l'observació i del senti-

ment, i ho posa en joc davant del natural. "I el que l'escriptor reculli per fer-ne una obra d'art mai no pot ser una còpia servil del natural," afirma ell mateix en el recull *Guspines*. El crític Josep Yxart escrivia que Oller "parteix de fets i personatges reals, als qual aplica la imaginació, no per deformar-los, sinó per acolorir-los, o imagina situacions que relata seguint el criteri de versemblança; el seu objectiu és l'anàlisi d'una passió universal a través de l'estudi d'un determinat context històric i social." Amb aquesta argumentació, *La bufetada* és una descripció de fets delictius de la violència sobre la dona.

'La bufetada' en el s/ XXI

Aquest conte de Narcís Oller és la descripció d'un episodi de violència de gènere de portes endins. I la seva originalitat rau en el fet que constitueix un veritable i magnífic relat d'uns fets constitutius d'una o més d'una infraccions penals als quals es pot aplicar la legislació actual. És com si Oller, l'escriptor i el jurista, hagués presentit que en el segle XXI hi hauria una regulació penal protectora de la dona i hagués bastit un relat detallista i observador, naturalista, per tal que el jutge d'ara,

tenint en compte el que s'hi relata, hi apliqués la conseqüència jurídica precisa, extreta del Codi Penal d'avui mateix. Ho fa dividint el relat en vuit parts, en cadascuna de les quals s'albiren elements que ens donen pistes i que ens porten al desenllaç agressiu contra la protagonista, l'Anneta, i amb un cop defecte final i truculent, l'autolesió d'en Francesc.



totes les figures legals de protecció de la dona. L'any 1888, quan sortí publicada *La bufetada*, el Codi Penal d'aleshores era el del 1870, fruit de la Constitució del 1869, redactada després d'haver estat destronada Isabel II, el 1868. És un Codi Penal que serà vigent fins al 1928.

A tall d'anècdota, l'article 438 d'aquell Codi Penal establí que si el marit sorpre-

É
És com si Oller hagués presentit que en el segle XXI hi hauria una regulació penal protectora de la dona i hagués bastit un relat per tal que el jutge d'ara hi apliqués la conseqüència jurídica precisa

Libres

Violència de gènere

Coherent amb el determinisme propi de les tesis naturalistes del moment en què fou escrit el conte, Oller ens introdueix en la història i, del Francesc, ens diu que tenia una “mirada sornuda i un caminar feixuc de gavatx, que sembla descobrir-s’hi quelcom de salvatge que agradava poc a tothom”. Per contrast, a l’Anneta “li agradaven els homes seriosos, ferrenys, únics que trobava verament mascles i dignes d’estimar”. I també se’ns diu que era eixut, amb un geni prompte i tossut. L’Anneta pensa que un home sense geni no sap què semblaria, que el perill fóra que el tingués dolent, i que ja va bé que quan calgui tregui una mica de foc. Aquí Oller dóna un estereotip d’home mascle, amb geni, que és el que agradava a moltes dones, “perquè si eren massa finets i educats, podrien passar per ser poc virils”. Aquest pensament encara és vigent actualment en força dones, i fins i tot en noies joves, sobretot d’extracció humil.

Més endavant, l’episodi d’una treballadora de l’establiment, que es burla del Francesc i el qualifica de “calçasses” és el desencadenant de tot un seguit d’accions posteriors que acabarà amb la bufetada, el títol del conte i agressió que, en ple segle XXI, és una acció de violència de gènere penada amb pena de presó.

L’acció comença quan el Francesc torna pels volts de les cinc de la matinada, hora en què l’Anneta es lleva per posar en funcionament la botiga de planxadora. Ella sent remordiments per no haver-lo deixat entrar aquella nit, i en el seu interior encara albira la possibilitat de solucionar les coses, i entre aquests remordiments, “no tenia altre remei que perdonar [...] jo sofriré, jo callaré, jo convertiré el teu pare” (com si parlés amb el fill d’ambdós, que dorm). Apareix aquí el missatge de resignació de la dona,

L’actual codi penal recull les figures legals de protecció de la dona

afortunadament, tot i que es va perdent a causa de la sensibilització que es du a terme en les administracions públiques i en l’evolució general del pensament de la societat.

La protagonista continua reflexionant: “l’esposa que calla i sofreix és la que a les darreries triomfa. La humilitat és la gran arma de la dona, a còpia d’enxiquir-se i enxiquir-se acaba per entendre l’home i fer-li veure l’abús de força que està cometent”. Mal plantejament, nefast, tal com han posat de manifest tots els estudis re-

cents sobre com s’han d’afrontar les situacions de violència masclista. La candidesa de l’Anneta és el reflex d’una voluntat d’agemolir-se perquè les coses millorin, però no serveix per res; ans al contrari, fa créixer legotocat de qui es creu amb drets per damunt de l’altre, sense cap mena de limitació.

El desenvolupament i la manera com Narcís Oller ens explica les diferents conductes en *La bufetada* ens porten a veure-hi tot un seguit d’infraccions penals que avui passarien, sense dubte –i de fet ja hi passen cada dia–, pels jutjats de violència sobre la dona dels diferents partits judicials del nostre territori. Primer, a l’entrada de la botiga, Francesc, plantat al llindar, amb una actitud entre amenaçant i menyspreadora; segon, entra a la rebotiga, avança i tira l’Anneta d’una revolada a l’altre cantó, que suposa un clar maltractament d’obra, encara que no causi lesions ni deixi cap mena de marques en el cos. L’acció s’acompanya d’una maledicció o interjecció violenta: “mal llamp”; tercer, Francesc avança, desafiant, cap a l’Anneta fins que li agafa el canell i li sacseja el braç amb força; li fa preguntes i li torna a donar una estrebada. Li diu “mala negada”, que avui se substituiria per les

A l’altra pàgina, retrat de Narcís Oller amb expressió seriosa. En aquesta, cartell del film ‘Gilda’, que conté una de les bufetades més famoses del cinema, la de Glenn Ford contra Rita Hayworth / ARXIU



tan estès en el temps en què fou escrit el conte, i força vigent encara avui en certes dones, sobretot les de més edat i amb pocs estudis, capteniment que es va perdent,

l’Anneta fins que li agafa el canell i li sacseja el braç amb força; li fa preguntes i li torna a donar una estrebada. Li diu “mala negada”, que avui se substituiria per les

Batman bufetejant un malfactor. La bufetada, tot i que físicament no provoca lesions destacables permanents, té components vexatoris afegits
ARXIU



corresponents expressions actuals. Tot plegat constituiria un altre maltractament d'obra. En quart lloc, ella vol alliberar-se del seu agressor, que la té agafada pel canell, però ell li ho impedeix i es produeix un forcejament violent. És un altre maltractament d'obra. En cinquè lloc, Fran-

La narració descriu un episodi molt versemblant de violència masculista

cesc deixa anar el canell de l'Anneta però li barra el pas, ja que ella volia fugir de lloc i li diu les expressions "dona hipòcrita, falsa, traïdora, miserable". Aquestes expressions podrien ser constitutives d'injúries. I, finalment, i el moment més àlgid i agressiu, quan l'Anneta li diu a Francesc que la culpa de tot el que havia passat era d'ell, li venta una forta bufetada. Aquí ens trobem, no ja amb un maltractament d'obra sinó amb un clar delictes de lesions del Codi Penal, perquè aquesta agressió acostuma a menystenir la integritat corporal, consistent a envermelliment i inflor de la galta o de la zona afectada. El conte parla de la "galta inflada i cremosa", que vol dir, ardent, calenta. L'episodi violent acaba amb la constatació masculista i dominant de Francesc, ja que ell és qui do-



Tot i que està datat que Narcís Oller va escriure *La bufetada* el 1884, no va aparèixer fins al 1888, en el recull de peces curtes *De tots colors*.

mina la situació: "–No ets tu, qui ha de judicar-me; no ets tu, qui m'ha de fer la llei. L'amo d'aquí sóc jo [...]. Si has dut les calces un dia, no les portaràs mai més."

L'apartat setè del conte és el del remor-diment de Francesc, quan ja ha passat una estona llarga i s'adona del mal causat i del dolor interior que li provoca, que es veu augmentat per la decisió ferma i inapel·lable de l'Anneta de marxar de casa amb el fill. L'últim apartat és el vuitè, salvatge i

morbós, quan Francesc es talla la mà amb un dels potents ganivets que feia servir a la carnisseria de la Boqueria, a manera d'expiació de la culpa. Pot semblar un episodi exagerat, però la realitat ens aporta escenes prou esgarriofoses i més i tot, també envoltades de sang, en alguns casos, autèntics epílegs escabrosos, com veiem massa sovint als mitjans de comunicació.

La conclusió que en traiem és que *La bufetada* descriu un episodi molt versemblant de violència masculista i que si bé fou escrit el segle XIX, sembla redactat abans d'ahir, sembla un *croquis del natural*. El llenguatge emprat per Narcís Oller no grinyola pas amb el pas del temps, salvant, lògicament, mots i construccions de l'època que ara ja no s'usen i tenint en compte que entre el 1928 i el 1930, any de la seva mort, va veure publicats els dotze volums de la seva obra completa, seguint la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans.

A través de la descripció de la psicologia dels personatges, Narcís Oller teixeix un entramat en què es fa palès el determinisme a què els aboca la situació creada: Francesc és un agressor amb una certa patologia, té inestabilitat emocional i fins i tot una personalitat amb algun dèficit, i l'Anneta és una dona activa, gelosa i molt de la seva família, però té sentiments de culpa com correspon a una dona del seu temps, marcada per les convencions de la seva època, però és valenta i decideix fer un pas endavant i trencar amb aquella situació de submissió i vexació a què va ser sotmesa, capteniment també molt actual, tot i que el 1888 no era pas el majoritari de les dones, amb forta dependència i submissió als marits. *La bufetada* és un magnífic i privilegiat atestat policial del segle XIX. *